

24 iyun Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında önəmli mövqeyi olan, sabiq Prezident Əbülfəz Elçibəyin anadan olduğu gündür. Onun haqqında olan düşüncələrimi hörmətli oxucularla bölüşməyi özümə mənəvi borc bilirəm. Əbülfəz Elçibəy, keçən əsrin 70-ci illərindən bu günədək ictimai-siyasi gündəmdə öz mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Onu tanıyıb bilənlər, sevənlər, təqdir, tənqid, təhqir edənlər, hətta Elçibəy adını qısqançlıqla qarşılayanlar arasında həm özümüzdən olanların, həm də başqalarının sayı-hesabı bəlli deyil. Lakin əminəm ki, sevənləri, təqdir edənləri, ardıcılıqları ona nifrət bəsləyənlərdən dəfələcə çoxdur. Əbülfəz bəyi universitetdə oxuduğum ilk günlərdən tanımışdım. Bir təsadüfdən sonra, sözün əsl mənasında, onun çoxsaylı ardıcılıklarından biri oldum.

Ramazan SİRACOĞLU

(Əvvəlki ötən saylarımızda)

Əbülfəz bəy, Şərq fəlsəfəsinin inceliklərinə yaxşı bələd idi. Məsələn, onun orta əsr filozofu Şihabəddin Suhreverdinin (1154?-1191?) mövzusunda öz keçmiş tələbə yoldaşı, professor Zakir Məmmədovla qızğın mübahisəsi xatirindədir. Yanılmırsansa, Əbülfəz bəy "İnşirəq fəlsəfəsi" əsərindəki "məlekələr olmadan Haqq-təalənin göyü yaratması qeyri-mümkündür" cümləsinə istinadən Şihabəddin Suhreverdinin zaman-zaman dualist fikirlər söylədiyini bildirir, Zakir müəllim isə bu fikrə qarşı çıxırdı. Əbülfəz bəyin incə poetik duyumu vardı. Bir dəfə bir tanışım ilə filarmoniya bağında "Millet" çayxanasında çay içəndə gözəllənilmədən Əbülfəz bəy, tanınmış alim Aydın Məmmədov və məşhur diktor

Türk dünyasının Elçibəyi

Kim nə deyir desin, Əbülfəz Elçibəy bütün doğruları və yanlışlıqları, savabları və günahları ilə tariximizə, TÜRK DÜNYASINA imzasını atmış şəxsiyyətdir. Güvəndiklərini olduqları kimi deyil, görmək istədiyi şəkildə gördüyündən, arabil irrasional seçimlər etsə də, kolxozda briqadir vəzifəsində çalışmağa qabiliyyəti olmayan bəzi qalstukluları yüksəldib göylərə çıxartsa da, qətiyyət tələb olunan məqamda bəzən tərəddüd etdiyi anlar olsa da, Əbülfəz bəyin parlaq sima olduğuna əminəm...

Qara Tağızadə də içəriyə girdilər. Əbülfəz bəy bizi görüb - "Bizimkiler də buradadır ki! Onların yanında oturaq" deyəndə, biz çox sevindik, masamızdakı çaynıq təzələndi. Maraqlı söhbət başladı. Söhbət əsnasında Qara Tağızadə dedi ki, radioda çıxış edən bir məşhur filoloq dinləyicilərə S.Ə.Şirvaninin öz oğluna Azərbaycan övladı olduğunu ifadə edən misralar yazdığını söyləyir və fikrini

"Sənə bürhan deyil, tərifi-pədar, Gör nə yol getdi zadəyi-Azər?"

Misraları ilə təsdiqləyirdi. Q.Tağızadənin sözləri Əbülfəz bəyi heyretləndirdi:

- Bu qədər dayazlıq olmaz axı! Birincisi, o misrada Azərbaycan övladı məfhumu yoxdur. S.Ə. Şirvani "zadəyi-Azər - Azər oğlu" ifadəsində İbrahim Peyğəmbəri nəzərdə tutmuş-

dur. İbrahim Peyğəmbərin atasının adı Azər idi. Qurani-kərimin "Ənam" surəsinin 74-cü ayəsində bu barədə məlumat var: - Qalə İbrahimu li Əbihi Azərə ə'ttəxizu əsnamən alihəten- İbrahim atası Azərə "Bütleri özünə tanrılar olaraq götürürsən?" - söylədi.) S.Ə.Şirvani öz oğluna yazır ki, "atanın yolu övlad üçün nümunə və ya dəlil deyil; görürsənmi, Azərin oğlu, yeni Həzrəti-İbrahim necə yol getdi? Burada, İbrahimin öz bütperəst dədə-babalının ibadət etdikləri bütün bütleri qırdığı xatırladılır."

Əbülfəz bəy tamamilə haqlıydı. Bizə isə Qara Tağızadənin haqqında söhbət açdığı o məşhurun S.Ə. Şirvaninin şəirinin mənasını dərk etməsinə ancaq təəssüflənmək qaldı.

Siyasi boşboğaz, intriqan, ermənipərəst və riyakar M.S.Qorbaçovun 11 Mart 1985-ci ildə SSRİ-yə başçılıq

etməsiylə bütün Sovet İttifaqı boyu "yenidənqurma" və "aşkarlıq" pərdəsi altında sərhədlərin yenidən müəyyənləşdirilməsi, bəzi "bələkeş" millətlərin problemlərinin "ədələtlə" həll olunması pərdəsi altında Orta Asiya və Cənubi Qafqazda yaşayan türklərə divan tutulmağa başlandı. Havadarlarına güvənən daşnaklar Ermənistan adlanan yerdə yaşayan aborigenlərə - türklərə qarşı genosid siyasəti yürütməyə başladılar. 1988-ci ilin noyabr ayından olub-bitənlərə biganə qala bilməyən on minlərlə vətəndaşımız ölkədə güclənən milli dirəniş hərəkatına qoşuldu. Fəarsətsiz Mişə Raykinin (arvadagız Qorbaçova hörmət əlaməti olaraq verilən ləqəb) bədnam milli siyasəti ucbatından Əbülfəz bəyin də elmi fəaliyyəti natamam qaldı. Tələtümü dənizi xatırladan cəmiyyətdə daha elmi araşdırmalar aparma, qarşılaşdığı manuskriptləri dəşifre etmə zamanı deyildi.

Türk şairi Ahmed Kudsi Tecerinin qələminə məxsus bir şeirdə Əbülfəz bəyin çox sevdiyi belə misralar var:

**Orda bir yol var, uzakta
O yol bizim yolumuzdur.
Dönməsək də, varmasak da**

O yol bizim yolumuzdur... Əbülfəz bəy ömrünün yarından çoxunu indiki "İstiqlaliyyət" küçəsində keçirib. 1957-1962-ci illərdə təhsil aldığı Şərqişünəli fakültəsi, 1965-1968-ci illərdə oxuduğu aspirantura, 1968-1975-ci illərdə işlədiyi Asiya və Afrika Ölkələri Tarixi Kafedrası "İstiqlaliyyət" küçəsində yerləşirdi; Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin əməkdaşları Əbülfəz bəyi 15 yanvar

1975-ci ildə auditoriyadan çıxanda "İstiqlaliyyət" küçəsində həbs etmişdilər; 1976-1992-ci illərdə fəaliyyət göstərdiyi Əliyazmalar İnstitutu, 1992-1993-cü illərdə - Prezident olduğu dövrdə fəaliyyət göstərdiyi Prezident Aparatı da "İstiqlaliyyət" küçəsindədir. Əbülfəz bəyi əbədiyyətə aparan yol da təsadüfmü, zərurətmi, bilirməm - "İstiqlaliyyət"dən başladı. Əbülfəz bəy tərəddüd etmədən 17 noyabr 1988-ci ildə "İsmailiyyə"nin qapısını açib qətiyyətli addımlarla "İstiqlaliyyət" ("Kommunist") küçəsində toplanmış insan selinə qatıldı. İlk dəfə qatıldığı axından yüz qat daha izdihamlı insan seli illər sonra - 23 avqust 2000-ci ildə onu öz çiyinlərində Fəxri Xiyabana apardı.

Kim nə deyir desin, Əbülfəz Elçibəy bütün doğruları və yanlışlıqları, savabları və günahları ilə tariximizə, TÜRK DÜNYASINA imzasını atmış şəxsiyyətdir. Güvəndiklərini olduqları kimi deyil, görmək istədiyi şəkildə gördüyündən, arabil irrasional seçimlər etsə də, kolxozda briqadir vəzifəsində çalışmağa qabiliyyəti olmayan bəzi qalstukluları yüksəldib göylərə çıxartsa da, qətiyyət tələb olunan məqamda bəzən tərəddüd etdiyi anlar olsa da, Əbülfəz bəyin parlaq sima olduğuna əminəm.

İnanıram ki, Əbülfəz bəy siyasət aləmində anıdan parlayıb sonra yox olan komet deyil, O, bu gün bizimlə, sabah isə daha mütərəqqi düşüncəli gəncliklə bərabər geniş yolla uzaq üfüqlərə doğru yürüyəcəkdir. "O yol bizim yolumuzdur", BƏY!